CZU: 159.944.4:314.74(478) **DOI:** https://doi.org/10.5281/zenodo.7359955

DIMENSIUNI SOCIALE ȘI PSIHOLOGICE ALE FENOMENULUI MIGRATIEI

Viorica PAPUC-POMANA, Valentina LUNGU
Republica Moldova

Republica Moldova se află în topul țărilor afectate semnificativ de fenomenul migrației economice. Pe parcursul anilor migrația a adus multiple beneficii populației țării, dar și diverse provocări de ordin economic, social și psihologic. De exemplu, pentru instituția familiei aceasta are implicaţii sociale mai mult negative, printr-o dublă influență: asupra dimensiunii maritale a familiei (transformarea rolurilor de gen, înstrăinarea soţilor ori soțiilor plecați peste hotare etc.); asupra dimensiunii parentale a familiei (socializarea defectuoasă a copiilor, maturizarea precoce/ asumarea prematură a rolurilor de adult, comunicarea problematică cu părintele plecat).

Dimensiunea psihologică vizează starea psihoemoțională a femeilor și bărbaților reveniți de la munca de peste hotare, a copiilor acestora ș.a. În baza mai multor studii de caz, realizate în cadrul serviciilor de asistență psihologică, s-a constatat că multe femei migrante, revenind acasă, suferă de depresie, anxietate, stres. În pofida contribuțiilor semnificative la bunăstarea familiilor, revenind acasă, acestea se simt rupte de context, înstrăinate de familii (în special de copii), cu simțul culpabilității pentru problemele cu care se confruntă familia.

În perioada migrației, femeile au cunoscut un stil diferit de trai, o altă cultură, au adoptat valorile și comportamentele existente în țările de destinație și în mediile sociale, diferite de cele existente în Moldova. Toate aceste experiențe au avut un impact considerabil asupra femeilor; în rezultat, viața și percepțiile asupra multor aspecte s-au schimbat. La reîntoarcerea în țară, femeile se confruntă cu aceleași probleme, iar puține ar accepta să se întoarcă la modul anterior de viață. Considerăm că implicarea femeilor revenite din migrație în programe de reabilitare în conexiune cu componente de dezvoltare personală pot contribui la îmbunătățirea stării psihoemoționale și, respectiv, a calității vieții acestora.

Cuvinte-cheie: *migrație, dimensiune psihologică, dimensiune socială, femei, bărbați, depresie, anxietate, stres, dezvoltare personală.*

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF THE PHENOMENON OF MIGRATION

The Republic of Moldova is in the top of the countries significantly affected by the phenomenon of economic migration. Over the years, migration has brought multiple benefits to the country's population, but also various economic, social and psychological challenges. For example, for the institution of the family, this has more negative social implications, through a double influence: on the marital dimension of the family (transformation of gender roles, estrangement of husbands or wives who have gone abroad, etc.); on the parental dimension of the family (defective socialization

of children, early maturation/premature assumption of adult roles, problematic communication with the parent abroad).

The psychological dimension concerns at the psycho-emotional state of women and men returned from working abroad, their children, etc. Based on several case studies, carried out within psychological assistance services, it was found that many migrant women, returning home, suffer from depression, anxiety, stress. Despite significant contributions to the well-being of families, returning home, they feel disconnected from the context, estranged from families (especially children), with a sense of guilt for the problems the family faces.

During the period of migration, women experienced a different lifestyle, a different culture, adopted the values and behaviors existing in the countries of destination and social environments, different from those existing in Moldova. All these experiences had a considerable impact on women, as a result their lives and perceptions on many aspects changed. Upon returning to the country, women face the same problems, and few would accept to return to their previous way of life. We believe that the involvement of women returned from migration in rehabilitation programs in connection with personal development components can contribute to improving their psycho-emotional state and, respectively, their quality of life.

***Keywords**: migration, psychological dimension, social dimension, women, men, depression, anxiety, stress, personal development.*

Introducere

În ultimele decenii, migrația a fost și rămâne una dintre cele mai mari probleme de îngrijorare pentru europeni și, de peste douăzeci de ani, a apărut în mod regulat ca o preocupare majoră în Republica Moldova. Aceasta reprezintă o provocare atât pentru comunitățile de origine dar și pentru comunitățile de destinație, cât și pentru migranții înșiși care se străduiesc să se adapteze la culturi și sisteme economice și politice nefamiliare.

Problemele economice reprezintă un factor major al migrației. Accentul continuu asupra migrației ca proces fundamental economic este o explicație durabilă a motivului pentru care are loc cea mai mare parte a migrației (pentru a scăpa de sărăcie și șomaj, pentru a îmbunătăți veniturile și șansele de viață etc.), dar spune foarte puțin despre efectele migrației, în special asupra țărilor, regiunilor și comunităților de origine ale migranților, precum și asupra membrilor familiilor acestora lăsați în urmă. Cadrul economic de referință, cu accent pe șomaj, veniturile și problemele pieței muncii ș.a., spune și mai puțin despre alte dimensiuni importante ale migrației, cum ar fi integrarea socială a migranților în țara gazdă și ce ar putea însemna aceasta, la rândul său, pentru relația lor cu țara natală.

În pofida impactului semnificativ al diferențelor economice dintre regiuni asupra deciziei indivizilor de a migra, aceste diferențe nu sunt suficiente pentru a explica de ce unii indivizi migrează, în timp ce alții nu, chiar dacă împărtășesc același lucru, dețin aceleași caracteristici sociodemografice și perspective de câștig economic în urma migrației. Toate acestea se datorează mai multor aspecte: deoarece decizia de a migra este un proces complex care este influenţat şi de factori non-economici, precum rețelele sociale (Manchin și Orazbayev, 2018) [1], diferențele culturale (Belot și Ederveen, 2012) [2], și de percepția persoanelor asupra costurilor și beneficiilor potențiale ale migrației (Bauernschuster et al., 2014) [3]. Trăsăturile de personalitate sunt influente într-o gamă largă de deciziile și comportamentele economice (Becker et al., 2012) [4], dar au fost trecute cu vederea în modelele economice de migrație [5].

Respectiv, este importantă explorarea parametrilor psihologici și sociali și a potențialelor intervenții asupra acestor probleme, deoarece afectează indivizii, familiile și comunitățile atât în locurile de origine, cât și în comunitățile gazdă.

Relevanța abordărilor dimensiunilor sociale și psihologice

În contextul schimbărilor sociale rapide, marcate puternic de pandemia COVID-19, conform estimărilor Organizației Națiunilor Unite (ONU), profilul migrațional al Moldovei va fi un factor decisiv în dezvoltarea socioeconomică a Republicii Moldova în următorii ani (UN Moldova Covid-19 Thematic Brief Migration, 2020) [6]. Printre probleme a fost identificată probabilitatea unui înalt nivel de șomaj din cauza COVID-19 în rândul unei treimi dintre cetățenii moldoveni care trăiesc și lucrează în străinătate, contribuind la revenirea unei părți impunătoare acasă.

În același timp, trebuie să se țină cont în linii maride faptul că problemele principale cu care se confruntă femeile și bărbații migranți sunt conexe celor trei perioade relevante migrației: perioada de pre-migrare, în migrare, în cazul revenirii în țară.Totodată, fenomenul migrației reprezintă context diferit cu impact diferențiat asupra femeilor și bărbaților.

Femeile și bărbații au plecat peste hotare la lucru pentru a oferi familiilor resurse financiare necesare pentru trai, plata studiilor copiilor, dar și pentru a schimba viața spre bine.Menționând multiplele beneficii aduse de migranți familiilor și țării în ansamblu, trebuie conștientizate și pierderile ce derivă din migrarea la muncă, precum faptul că atât femeile, cât și familiile acestora au avut de suferit, prin înrăutățirea stării lor de sănătate, pierderea locurilor de muncă, pierderea calificărilor și abilităților personale, abandonarea studiilor din cauza plecării la muncă peste hotare ș.a.

De exemplu, pentru instituția familiei migrația are implicaţii sociale mai mult negative, printr-o dublă influenţă: asupra dimensiunii maritale a familiei (transformarea rolurilor de gen, înstrăinarea soţilor ori soțiilor plecați peste

hotare, creșterea numărului de divorțuri, conflicte în familie etc.); asupra dimensiunii parentale a familiei (socializarea defectuoasă a copiilor, maturizarea precoce/ asumarea prematură a rolurilor de adult, comunicarea problematică cu părintele plecat).

Ținând cont de specificul societăţii moldoveneşti în care predomină modelul familiei tradiţionale, unde femeia deţine roluri expresive (lucrul casnic şi educaţia copiilor), migraţia femeilor a avut implicaţii directe asupra procesului de socializare a copiilor. Reiterăm faptul că plecarea femeilor a avut impact și asupra bărbaților, aceștia fiind puși în fața necesității de a prelua responsabilităţile consoartelor în cadrul familiei lucru ce devene o provocare pentru mulți dintre ei (manifestat în mare parte prin abuz de alcool). În cazul plecării bărbaților la muncă, femeile au preluat și rolurile de asigurator tradițional atribuite soților, dar într-o manieră mai flexibilă, având deja această experiență. În același timp, urmare a migrației părinților, copiiierau nevoiți să preia rolurile şi responsabilităţile parentale, fiind deprivați de copilărie.

Pe de altă parte, impactul asupra familiei/ gospodăriei femeilor migrante a banilor din remitențe este destul de semnificativ, incidența sărăciei fiind considerabil mai mică în gospodăriile cu femei plecate la muncă peste hotare comparativ cu gospodăriile unde nu sunt migranți. La fel, implicarea în dezvoltarea societății se reduce preponderent la transferurile bănești direcționate familiei/ gospodăriei pentru necesități curente. În același timp, dependența de remitențe este fragilă, fapt confirmat de impactul pandemiei COVID-19, când fluxurile bănești s-au redus brusc pe fundalul pierderii locurilor de muncă și a veniturilor în condiții de lockdown.

Dimensiunile sociale ale migrației reflectă aspectele legate de situația persoanelor revenite de la muncă acasă. Printre provocările majore cu care se confruntă migranții la reîntoarcere rămâne angajareaîn muncă, găsirea locurilor de muncă bine plătite în funcție de abilitățile dobândite în străinătate. Cadrul regulator din țară privind deschiderea propriilor afaceri oferă un șir de oportunități pentru reintegrare, dar persoanele revenite din migrație au nevoie de asistență pentru a se familiariza cu cerințele și contextul specific.

Totodată, pe lângă aspectele legate de angajarea în câmpul muncii, migranții reveniți în țară se confruntă cu un şir de probleme psihosociale și economice de reintegrare în societate. Această situație se referă, în special, la persoanele care s-au aflat o perioadă mai îndelungată peste hotare. În pofida unor progrese, se atestă discrepanțe între realitățile șiașteptările migranților față de îmbunătățirea infrastructurii socioeconomice, accesul la utilități și servici, comparativ cu perioada anterioară. În mai multe cazuri calitatea insuficientă a serviciilor, oportunitățile reduse de angajare la locuri de muncă bine plătite și sigure pot conduce la reluarea experienței de migrare.

Percepțiile marcate de tradiționalism cu referire la aspectele culturale și relaționale, stereotipurile și atitudinile față de rolul și statutul femeii, au suportat transformări odată cu plecarea peste hotare. Traiul și lucrul în alt mediu a rezultat cu modificarea atitudinilor și, treptat, a modului de viață,în special al femeilor. În perioada migrației, femeile au cunoscut un stil diferit de trai, o altă cultură, au explorat valori, relații și comportamente caracteristice mediilor sociale din țările de destinație, în mare parte diferite de cele existente în Moldova. Experiențele respective au exercitat un impact considerabil asupra femeilor, contribuind la transformarea percepțiilor și atitudinilor asupra multor aspecte ale vieții. În același timp, la reîntoarcerea în țară, femeile se confruntă cu aceleași probleme (precum accesul la diverse servicii, abordarea tradițională a rolului femeii în societate și familie), dar majoritatea nu mai doresc să revină la modul de viață anterior.

Dimensiunea psihologică vizează starea psihoemoțională a femeilor și bărbaților reveniți de la munca de peste hotare, a copiilor acestora ș.a. În baza mai multor studii de caz, realizate în cadrul serviciilor de asistență psihologică, s-a constatat că multe femei migrante, revenind acasă, suferă de depresie, anxietate, stres. În pofida contribuțiilor semnificative la bunăstarea familiilor, revenind acasă, acestea se simt rupte de context, înstrăinate de familii (în special de copii), cu simțul culpabilității pentru problemele cu care se confruntă familia.

Astfel, printre limitările principale cu care se confruntă femeile migrante sunt cele cu referire la încadrarea în muncă la revenire, accesul la servicii de sănătate și protecție socială, aspectele psihoemoționale și relaționale conexe stereotipurilor persistente în țară.

Concluzii

La etapa actuală, este recunoscut faptul că migrația poate avea impacturi semnificative, în special asupra țărilor în curs de dezvoltare. Migrația adesea conduce la disparități palpabile în dezvoltarea economică a țărilor de origine și a celor gazdă. Cu toate acestea, există și dovezi care sugerează că migrația în sine poate exercita un impact important asupra dezvoltării economice, în special asupra celor mai sărace țări care se confruntă cu ieșiri semnificative ale potențialilor migranți. Prin urmare, trebuie să existe politici bine gânditecu referire la managementul acestui fenomen la nivel local și național, luându-se în considerare și tendințele regionale și globale.

Având în vedere amploarea și complexitatea tendințelor migratorii în creștere, impactul lor asupra dezvoltării și intercondiționării fluxurilor de oameni, competențelor, cunoștințelor și remitențelor, acestea se află continuu în centrul atenției cercetătorilor și a factorilor de decizie. Mai mult, cercetările psihologice și sociale trebuie să se conecteze ecologic la mai multe niveluri și la studii culturale, politice, economice și de mediu despre migrație și comunitate.

Referințe:

1. MANCHIN, M., ORAZBAYEV, S. Social networks and the intention to migrate. In: *World Development*, 2018, no.109, p.360-374.
2. BELOT, M.V.K., EDERVEEN, S. Cultural barriers in migration between OECD countries. In: *Journal of Population Economics*, 2012, no.25(3), p.1077-1105.
3. BAUERNSCHUSTER, S., FALCK, O., HEBLICH, S., SUEDEKUM, J., LAMELI, A. Why are educated and risk-loving persons more mobile across regions? In: *Journal of Economic Behavior & Organization*, 2014, no.98, p.56-69.
4. BECKER, A., DECKERS, T., DOHMEN, T., FALK, A., KOSSE, F. The relationship between economic preferences and psychological personality measures. In: *Annual Review of Economics*, 2012, no.4(1), p.453-478.
5. FOUARGE, D., ÖZER, M.N., & SEEGERS, P. Personality Traits, Migration Intentions, and Cultural Distance, DISCUSSION PAPER SERIES, June 2019. https://docs.iza.org/dp12444.pdf
6. UN Moldova Covid-19 Thematic Brief Migration, 2020.

Date despre autori:

Viorica PAPUC-POMANA, doctorandă, Școala Doctorală Științe Sociale și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

E-mail: papuc.pomana.viorica@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2722-224X

Valentina LUNGU, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Departamentul Științe ale Educației, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

E-mail: valentina.bodrug.lungu@usm.md

ORCID: 0000-0002-2957-2796